

**ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Τεμπελέκια (παραδοσιακά κάλαντα της Νέας Βύσσας)

β. Άλλη/-ες ονομασία/-ες

Παραδοσιακά κάλαντα

γ. Σύντομη Περιγραφή:

Τα «Τεμπελέκια» αποτελούν ένα αγερμικό ανδρικό δρώμενο του Δωδεκαημέρου, που πραγματοποιείται στην αστική κοινότητα της Νέας Βύσσας του Έβρου στις 25-26 Δεκεμβρίου. Πρόκειται για τα παραδοσιακά κάλαντα της κοινότητας, που ψάλλονται από τους νέους της κοινότητας, χρησιμοποιώντας ντέφια, αλλά και ζωομορφικές μεταμφιέσεις, όπως αυτή του «Καμηλάρη» που συνοδεύει το έθιμο.

δ. Πεδίο ΑΠΚ

Σημειώστε με χ το πεδίο/τα πεδία Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στα οποία εμπίπτει το στοιχείο.

☐ προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις

☐ επιτελεστικές τέχνες

☒ κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις

☐ γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν

☐ τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία

☐ άλλο (Εφόσον είναι αναγκαίο, συμπληρώνεται μια κατηγορία που δεν περιλαμβάνεται στα ανωτέρω πεδία, π.χ. Παραδοσιακό Παιχνίδι.)

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο:

Νέα Βύσσα Έβρου

στ. Λέξεις-κλειδιά

Νέα Βύσσα, κάλαντα, έθιμο, δρώμενο, Δωδεκαήμερο

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;

Τα Τεμπελέκια είναι μια ζώσα παράδοση και φορείς της είναι όλοι οι κάτοικοι της κοινότητας, οι οποίοι το βιώνουν ο καθένας με τον δικό του τρόπο, οι καλαντιστές

ψάλλοντας τα κάλαντα και οι υπόλοιποι κάτοικοι ως θεατές και ακροατές. Ενίοτε σκηνική αναβίωση του εθίμου πραγματοποιεί και ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ν. Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής».

β. Έδρα/τόπος

Διεύθυνση: Νέα Βύσσα Έβρου ΤΚ:68001

Τηλ. 6956871406

e-mail: skaratheodoris@yahoo.gr

url/ site web: <http://www.s-karatheodoris.gr>

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Όνομα: Διαμαντής Μυρτσίδης

Ιδιότητα: Εκπαιδευτικός Α/βάθμιας Εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

e-mail: diamantismyr@yahoo.gr

Όνομα: Ελένη Φιλιππίδου

Ιδιότητα: Διδάκτορας Λαογραφίας-Ανθρωπολογίας του Χορού, Πανεπιστήμιο Αθηνών

e-mail: filipele@phed.uoa.gr

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα

Η ονομασία Τεμπελέκια οφείλεται στο συνοδευτικό όργανο του τραγουδιού των παλικάριών, το λεγόμενο *τεμπελέκι* ή *νταϊρέ*. Ο *νταϊρές* είναι ο λεγόμενος νταχαρές ή καλύτερα το γνωστό ντέφι. Τα Τεμπελέκια αποτελούν ένα αγερμικό, ανδρικό δρώμενο που τελείται ανήμερα και τη δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων, από τους ανύπαντρους νέους της κοινότητας. Ωστόσο, η όλη προετοιμασία του δρωμένου ξεκινά μέρες πριν από την τέλεσή του.

Πριν από την τέλεση του δρωμένου τα παλικάρια της Νέας Βύσσας οργανώνονται σε ομάδες των δώδεκα ατόμων, στις λεγόμενες *τσέτες*. Τις *τσέτες* αυτές των παλικάριών τις συντροφεύει και ένας *καμηλάρης*, ο οποίος είναι παλικάρι ζωομορφικά μεταμφιεσμένο, ζωσμένο με κουδούνια, προκειμένου να προστατεύει τις παρέες από επιθέσεις σκυλιών, αλλά και να κηρύσσει το χαρμόσυνο μήνυμα της γέννησης του Χριστού. Για τη μεταμφίεση του καμηλάρη οι παρέες θα πρέπει να ψάξουν να βρουν προβιά ζώου, κουδούνια, ένα πανί για να φτιάξουν αυτοσχέδια μάσκα, καθώς και φτερά γαλοπούλας που θα τοποθετηθούν στο κεφάλι του. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να προμηθευτούν μαντίλια που φοράνε στην πλάτη τους οι καλαντιστές, φύλλα κισσού επιχρυσωμένα στο πέτο, καθώς και τον νταχαρέ τους, το λεγόμενο νταϊρέ, τον οποίον θα πρέπει είτε να τον φτιάξουν μόνοι τους και να τον ζωγραφίσουν μέσα και έξω, είτε να τον δανειστούν από παλιούς καλαντιστές.

Αναλυτικότερα, η αμφίεση των καλαντιστών περιλαμβάνει τα ακόλουθα: Ένα κουστούμι σκούρου χρώματος (παντελόνι, σακάκι, πουκάμισο), τραγιάσκα, το παλικάρισιο μαντίλι, ριγμένο στη πλάτη, γύρω από το λαιμό με τα δυο του άκρα να

πέφτουν μπροστά στο στήθος. Επίσης, ένα πράσινο κλωνάρι κισσού, καρφιτωμένο πάνω στο σακάκι στο μέρος της καρδιάς, το οποίο λέγεται ότι συμβολίζει τη γονιμότητα. Τα φύλλα του κισσού ήταν επιχρυσωμένα, *βαρακομένα*, όπως λένε στη Βύσσα.

Αφού τελειώσουν οι προετοιμασίες, αρχίζουν τις πρόβες προκειμένου να μάθουν τα παινέματα που θα πουν σε κάθε σπίτι και να οργανώσουν τον αγερμό τους. Ανήμερα των Χριστουγέννων και πριν ξεκινήσουν τον αγερμό στα σπίτια της κοινότητας, τραγουδάνε το τραγούδι του Χριστού, ενώ παλαιότερα στον δρόμο έψαλλαν το τραγούδι του έρωτα. Φτάνοντας στο κάθε σπίτι ξεκινούν τα παινέματα από την είσοδο ακόμα του σπιτιού. Άλλα κάλαντα ψάλλουν στην είσοδο του σπιτιού και άλλα για τα μέλη της οικογένειας που το απαρτίζουν (βλ. Παράρτημα 1).

Μετά το πέρας των καλάντων η νοικοκυρά ή ο νοικοκύρης του εκάστοτε σπιτιού προσφέρει στους καλαντιστές κεράσματα, αλλά και χρήματα. Τέλος, μετά την ολοκλήρωση της τελετής, οι καλαντιστές μαζεύονται στο σπίτι ενός από τους συμμετέχοντες, προκειμένου να μοιράσουν τα χρήματα που αποκόμισαν από τον αγερμό. Πολλές φορές μετά τη διανομή των χρημάτων συμμετέχουν όλοι μαζί σε ένα τραπέζι, που συνήθως ετοιμάζεται από τη νοικοκυρά του σπιτιού, δηλαδή από τη μητέρα κάποιου καλαντιστή.

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ

Απαραίτητος εξοπλισμός του δρωμένου είναι το ιδιαίτερο μουσικό όργανό του νταϊρέ. Τον νταϊρέ παλαιότερα τον έφτιαχναν μόνοι τους οι καλαντιστές. Σήμερα, συνήθως τον δανείζονται από μεγαλύτερους κατοίκους της κοινότητας, οι οποίοι δεν συμμετέχουν πια στο δρώμενο, λόγω ηλικίας. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι που αγοράζουν το μουσικό όργανο από την περιοχή της Αδριανούπολης, όπου και διαβιούσαν οι κάτοικοι της κοινότητας πριν μετοικήσουν στην περιοχή του Έβρου, πριν δηλαδή από τη συνθήκη της Λοζάνης, και στη συνέχεια ζωγραφίζουν μόνοι τους τις δύο πλευρές.

Μία μέρα πριν κόβουν τα φύλλα του κισσού, είτε οι ίδιοι οι καλαντιστές, είτε συγγενικά τους πρόσωπα, και τα επιχρυσώνουν, προκειμένου να τα καρφιτώσουν στο πέτο τους, όπως απαιτεί το έθιμο.

Ο καμηλάρης επίσης θα πρέπει να προετοιμάσει και τη δική του αμφίεση. Συνήθως την προβιά ζώου που φορά την προμηθεύεται από κάποιον που είχε στο παρελθόν αναλάβει τον ρόλο αυτό. Σε διαφορετική περίπτωση όσοι αναλάβουν τον ρόλο του καμηλάρη κατασκευάζουν αυτοσχέδια κοστούμια με προβιά του εμπορίου. Η μάσκα επίσης κατασκευάζεται από τους ίδιους, με ένα άσπρο πανί στο οποίο κάνουν τρύπες στη θέση των ματιών και του στόματος.

Απαραίτητο εξάρτημα του καμηλάρη αποτελούν και τα κουδούνια, καθώς και η «παλούκα», μια μεγάλη μαγκούρα.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ

Δεν υπάρχει γραπτή πηγή για την ιστορία του εθίμου, ενώ πληροφορίες δεν βρίσκουμε ούτε και στους περιηγητές. Η ιστορία του μπορεί να τεκμηριωθεί μόνο από την προφορική παράδοση, η οποία διασώζεται μαζί με πολλές φανταστικές ιστορίες.

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες των γηραιότερων κατοίκων της Νέας Βύσσας, το έθιμο τελείται από την εποχή της Τουρκοκρατίας. Κατά τα λεγόμενα των πληροφορητών, τα Τεμπελέκια, εκτός από το ότι διέδιδαν το μήνυμα της γέννησης του Χριστού, αποτελούσαν την αφορμή για τη γνωριμία των παλικάριών με τις ανύπαντρες κοπέλες της κοινότητας, προκειμένου να ξεκινήσουν τα προξενιά. Αργότερα, αυτός ο χαρακτήρας του δρώμενου ατόνησε. Ωστόσο, αυτό συνέχισε να τελείται από τους νεαρούς της κοινότητας, με απώτερο σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων.

Η μοναδική περίπτωση που σταμάτησε η τέλεσή του ήταν το 1940, όταν και έγινε μια παρεξήγηση μεταξύ δύο μελών από διαφορετικές τσέτες, οι οποίες στην κυριολεξία συνεπλάκησαν. Μετά από αυτό, τα Τεμπελέκια δεν έλαβαν χώρα τη χρονιά εκείνη. Το επόμενο έτος ακολούθησε η γερμανική κατοχή και στη συνέχεια ο εμφύλιος πόλεμος. Έτσι το έθιμο επανήλθε ξανά τη δεκαετία του 1960 και τελείται ανελλιπώς μέχρι και σήμερα.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Το έθιμο συνδέει το χθες με το σήμερα της κοινότητας. Τα Τεμπελέκια είχαν έναν ιδιαίτερο συμβολισμό, ο οποίος συνδεόταν με τη γνωριμία των νέων και τα προξενιά αλλά και με την αναβλάστηση και το ξύπνημα της γης, που πραγματοποιούνταν με τα χτύπημα της μαγκούρας που κρατούσε ο Καμηλάρης, αλλά και με το χτύπημα των κουδουνιών με τα οποία ήταν ζωσμένος. Η Νέα Βύσσα άλλωστε ήταν και είναι μια αγροτική περιοχή. Σήμερα με την εξάλειψη του αναλφαβητισμού και την αλλαγή των κοινωνικών δομών, η παλιά λειτουργία του εθίμου έχει χαθεί. Ωστόσο, αυτό συνεχίζει να συγκινεί τους κατοίκους της κοινότητας, οι οποίοι συνεχίζουν να το τελούν. Τούτο συμβαίνει, καθώς αυτό προσδίδει μια ιδιαίτερη σημασία στην περίοδο των εορτών του Δωδεκαημέρου, αλλά και γιατί το θεωρούν ως «δικό» τους έθιμο, το οποίο τους διαχωρίζει από τις άλλες πολιτισμικές ομάδες της περιοχής, οι οποίες διατηρούν διαφορετικού είδους κάλαντα. Μέσα, λοιπόν, από τα Τεμπελέκια, οι κάτοικοι της Νέας Βύσσας προσδιορίζουν τον «εαυτό», καθορίζοντας την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητά τους. Αυτό είναι που κράτησε και το έθιμο τόσα χρόνια ζωντανό, σε αντίθεση με άλλα έθιμα της κοινότητας που σταμάτησαν να τελούνται.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Η Θράκη αποτελεί μια περιοχή με μεγάλο πολιτισμικό πλουραλισμό, άγνωστον στους περισσότερους Έλληνες. Τα Τεμπελέκια είναι μια ζώσα παράδοση της θρακικής κοινότητας της Νέας Βύσσας και η ανάδειξή του στο ευρύτερο κοινό έχει ως αποτέλεσμα μια πρώτη γνωριμία του με την πολιτισμική ταυτότητα και την κοινωνική ζωή της Θράκης, γενικότερα, και της Νέας Βύσσας, ειδικότερα.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Η κοινότητα συμμετείχε στην προετοιμασία του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, όπως διακρίνεται άλλωστε από τις φωτογραφίες που επισυνάπτονται. Οι συνεντεύξεις κυρίως των κατοίκων της πρώτης γενιάς, αλλά και των υπολοίπων, ήταν ιδιαίτερα σημαντικές για τη συνταξη του Δελτίου. Σημαντική επίσης, ήταν και η προσφορά του Πολιτιστικού Συλλόγου «Στέφανος Καραθεοδωρής», τα μέλη του οποίου παρείχαν αρχειακό οπτικοακουστικό υλικό και διηγήσεις από την τέλεση του εθίμου στο παρελθόν.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Τα Τεμπελέκια μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, κυρίως μέσω της βιωματικής μύησης. Κατά καιρούς γίνονται προσπάθειες ώστε να μεταλαμπαδευτεί η γνώση στις νέες γενιές, όπως η εκδήλωση που έγινε το 2013 στο Πολιτιστικό-Πνευματικό Κέντρο Νέας Βύσσας υπό την αιγίδα του πολιτιστικού συλλόγου «Στέφανος Καραθεοδωρής», στην οποία συμμετείχαν και τραγούδησαν μαζί τρεις γενεές Τεμπελεκτσήδων (παππούδες-γιοι-εγγόνια). Στην εκδήλωση αυτή η τρίτη γενιά των προσφύγων είχε την ευκαιρία να μάθει από τους γεροντότερους, οι οποίοι ανήκαν παλαιότερα σε διαφορετικές τσέτες, τον τρόπο παιζίματος του νταϊρέ, αλλά και τον τρόπο που τραγουδούσαν τα παινέματα. Το γεγονός αυτό είχε ιδιαίτερη σημασία για τους νεότερους καλαντιστές, καθώς είχαν την ευκαιρία να συννερευθούν με παλιότερους, να διδαχθούν από αυτούς, γεγονός που συνέβαλε στον εμπλουτισμό των εμπειριών τους σχετικά με το δρώμενο.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Αναβιώσεις και αναπαραστάσεις του εθίμου έχουν πραγματοποιηθεί τα προηγούμενα χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρονται η παρουσίασή του στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών, στην Προεδρία της Δημοκρατίας, στο Θέατρο της Δόρας Στράτου κ.ά. Επιδίωξη μέσω αυτών των αναβιώσεων και των αναπαραστάσεων, ήταν η ανάδειξη του εθίμου και η γνωστοποίησή του στο ευρύ κοινό και κυρίως σε αυτούς που κατοικούν εκτός της περιοχής της Θράκης, αλλά και η τόνωση της υπερηφάνειας των κατοίκων της κοινότητας.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα).

Στο μέλλον επιδιώκεται από τον Πολιτιστικό Σύλλογο «Στέφανος Καραθεοδωρής» η συνεργασία με το Λαογραφικό Μουσείο της Νέας Ορεστιάδας, για τη δημιουργία ενός πολιτιστικού προγράμματος με αναφορά στο Δωδεκαήμερο. Επίσης, έχουν καθοριστεί διαλέξεις για την επόμενη χρονιά, η οποία είναι και χρονιά εορτασμού των εκατό χρόνων από την ενσωμάτωση της Θράκης στην Ελλάδα, από τη Διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών και ερευνήτρια της πολιτισμικής παράδοσης της Νέας Βύσσας, Ελένη Φιλίππιδου. Οι

διαλέξεις αυτές θα είναι ανοικτές για το κοινό και θα αφορούν την πολιτισμική παράδοση της Νέας Βύσσας, τμήμα της οποίας αποτελούν και τα Τεμπελέκια.

9. Βασική Βιβλιογραφία

Μυρτσίδης, Δ., & Μυρτσίδης, Χ. (2016), Τεμπελέκια τα παραδοσιακά κάλαντα της Νέας Βύσσας. Στο Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας (σελ.). Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Φιλιππίδου, Φ.Ε. (2010), *Ανακυκλώνοντας την παράδοση. Ο χορός στη Νέα Βύσσα βορείου Έβρου*. Αλεξανδρούπολη: Δήμος Βύσσας.

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.)

β. Χάρτες

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)
Επισυνάπτονται στο συνοδευτικό αρχείο

δ. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

<http://www.s-karatheodoris.gr/ithi-ethima-neas-byssas>

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη/-ών: Μυρτσίδης Διαμαντής

β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών: Εκπαιδευτικός Α/βάθμιας Εκπαίδευσης

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου: Νέα Βύσσα, 2/7/2018

α. Όνομα Συντάκτη/-ών: Φιλιππίδου Ελένη

β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών: Διδάκτωρ Λαογραφίας-Ανθρωπολογίας του Χορού του Πανεπιστημίου Αθηνών.

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου: Νέα Βύσσα, 2/7/2018

12. Τελευταία συμπλήρωση/επικαιροποίηση του Δελτίου

Σεπτέμβριος 2019